

POPULISMENS DEMOKRATISKE DILEMMAER

Jan-Werner Müller

Hvad er Populisme?

Informations Forlag, 2016

170 sider, 249,95 kr.

Hvem er folket, og hvem kan repræsentere folket? I et demokrati er disse spørgsmål evigt aktuelle. Det moderne folkestyre er spændt ud mellem et demokratisk ideal, der lover magten til folket og et pragmatisk repræsentationsprincip, der skal løse de problemstillinger, det moderne samfund kaster af sig. I disse år viser de demokratiske dilemmaer sig især som konflikter mellem folket og eliten. De politiske opbrud, som de europæiske og nordamerikanske demokratier gennemlever, karakteriseres af et betydeligt momentum for højrenationalistiske partier, der ønsker at overvinde modsætningen mellem folket og eliten en gang for alle. De markante politiske strømninger har påvirket europæisk politik siden 1990'erne, men formår i dag at sætte dagsordenen og fremstå som partier med fremtiden foran sig. Måske er vi på vej ind i populismens århundrede? Det lader i hvert fald til, at mange fremtidige valg vil blive afgjort på spørgsmålet om, hvem der bedst kan repræsentere folket mod eliten, hvad man så end tillægger de to begreber. Den politiske udvikling stiller ofte de etablerede partier i et dilemma om, hvilken strategi der bedst kan imødegå de populistiske partier. Skal man lade sig inspirere af dem og se dem som en folkelig modstand mod den førte politik, eller skal man afvise dem som det pluralistiske demokratis fjender? Den tyske idehistoriker Jan-Werner Müller har ivrigt stillet sig frem som fortaler for den sidste mulighed. I bogen *Hvad er populisme?*, der udkom i 2016, udfordrer og kritiserer han populistiske politikere og diskuterer, hvordan de etablerede partier kan reagere på truslen uden at lade sig inspirere af selv samme politiske strømninger.

Müller har i løbet af de sidste ti år etableret sig som én af den vestlige verdens dominerende intellektuelle. Han skriver hyppigt i *London Review of Books*, *The Guardian* og andre internationalt anerkendte aviser, magasiner og tidsskrifter. Han er forfatter til flere monografier om europæisk intellektuel historie, hvor især bogen *Contesting Democracy* fra 2011 illustrerede Müllers store overblik over ideologiske og idepolitiske strømninger i det 20. århundredes Europa. I sin nye bog bygger

Müller dog kun i begrænset omfang på de analytiske tilgange, som gjorde *Contesting Democracy* til en yderst læseværdig bog. *Hvad er Populisme?* skal i højere grad ses i forlængelse af bogen *Wo Europa endet Europa* fra 2013, hvor Müller rettede skytset mod den politiske udvikling i Ungarn og EU's mangelfulde reaktioner.

Med sin bog om populisme fortsætter Müller sit angreb på den ungarske præsident Viktor Orbán og inkluderer ham i en større fortælling om farlige politiske strømninger i Europa, USA og Latinamerika. Müller ønsker at gå i rette med populisternes selvfremsstilling som folkets repræsentanter og præsenterer to argumenter om populisme. For det første er populistiske antidemokratiske, idet de afviser pluralisme og hævder, at de, og kun de, repræsenterer folket. For det andet repræsenterer populisterne en stor trussel mod demokratiet, fordi de faktisk kan gennemføre de forandringer af det politiske system, som de ønsker, når de kommer til magten.

Bogen fremstår som et kort og præcist forsvar for det repræsentative demokrati, der ikke er fuldt ud demokratisk indrettet, men heller ikke bør afvises, som populisterne ønsker. Müller viser, at populisterne reagerer på en spænding i det moderne repræsentative demokrati, der ikke tillader kollektiv autonomi, og som fordrer kompromiser og derved også skuffelser blandt vælgerne. Ved netop at tage de nye magthavere seriøst som en trussel mod det repræsentative demokrati, påpeger han nogle af det repræsentative demokratis svagheder, og demonstrerer samtidig de højre-nationale partiers ufuldstændige svar. Det er dog også på dette punkt, at bogen kunne være stærkere, idet den ofte undgår at undersøge de grundlæggende spændinger i vor tids demokrati, der kunne forklare, hvorfor de nye partier har vind i sejlene.

Bogen består af tre kapitler. Først præsenterer han sin teori, derefter viser han, hvordan populisterne handler, når de kommer til magten, og til sidst giver han bud på, hvordan tilhængere af det liberale demokrati kan håndtere den populistiske udfordring.

I det første kapitel udfolder Müller sin teori om populisme som en antipluralistisk idestrømning. Ifølge Müller er populisme typisk kendetegnet ved modstand mod eliter. Den definition af populisme er dog ikke fyldestgørende eller præcis nok for Müller. En populist er med Müllers ord noget andet end en demagog eller en folkeforfører. Populistiske bevægelser hævder, ifølge Müller, at repræsentere folket og hele folket, og de gør herved folket til en moralsk størrelse frem for en forsamling af frie og lige borgere med forskellige identiteter og interesser. Vi er ikke bare de 99

%, men de 100 %, parafraserer Müller essensen af populisters udsagn. En populist arbejder derfor imod det liberale demokratis grundlæggende principper om repræsentation og respekt for modstanderes synspunkter.

Müller ønsker således med kapitlet at vise, at truslen mod det liberale demokrati er alvorlig, og at de europæiske magthavere bør interessere sig mere for populisternes ord end deres vælgere. Han advarer derfor mod at undervurdere populisternes småborgerskab, der lider af falsk bevidsthed. Den fortolkning giver kun populisternes mere vind i sejlene, fordi den bekræfter populisternes selvbillede. Populisterne er heller ikke moderniseringens tabere, som får en stemme gennem nogle dygtige politikere. Faktisk, fremhæver Müller, er de populistiske partiers vælgerbase langt mere broget.

Det andet kapitel argumenterer for, at populistere ikke bare er højtråbende kritikere, der sidder på sidelinjen. Populister kan faktisk regere og har vist, at de er i stand til at gennemføre deres politik, når de kommer til magten. Konsekvenserne af deres politik viser sig ved, at de indskrænker frihedsrettigheder, forfølger politiske modstandere og ønsker forfatningsændringer, der begrænser parlamenternes magt. Det tredje kapitel dedikerer Müller til bekæmpelsen af populismen. Han vurderer først og fremmest, at populismens tiltrækningskraft hænger sammen med modstanden mod EU. Der hviler, ifølge Müller, et tungt ansvar på de europæiske politikere om at indrette det europæiske fællesskab på ny. Han argumenterer for, at EU's sparepolitik bør gentænkes, men først og fremmest hæfter han sig ved, at de europæiske politikere skal imødegå populisterne med saglighed. Hverken følelse eller moral kan overbevise vælgerne om at vende populismen ryggen, argumenterer Müller.

De tre kapitler er velskrevet, underbygger præcist Müllers idealtype, og bogen kan anbefales til alle, der interesserer sig for den aktuelle populismedebat. På trods af bogens kvaliteter fremstår den dog utilstrækkelig i sin teoretiske dybde og historiske dimensioner.

Bogen indeholder for lidt empiri og viden om de forskellige nationale diskussioner til for alvor at være overbevisende. Müller kritiserer berettiget udviklingen i eksempelvis Tyrkiet, Ungarn, Polen og en række vesteuropæiske lande. Donald Trumps første tid som præsident bekræfter ligeledes teorien om, at værdier som ytringsfrihed og pluralisme er under pres. På trods af dette kan Müller ikke skjule, at teorien passer bedre til nogle lande end andre. Eksempelvis støtter kapitlet om

populisterne ved magten sig primært til Viktor Orbáns Ungarn. Det er som om ivrigheden efter at demonstrere teoriens gyldighed hæmmer for mere dybdegående kritik af den politiske udvikling i enkelte lande. I ét eksempel argumenterer han for, at populister ikke anerkender parlamentet som demokratiets arena. Men herved simplificerer han mange af de EU-kritiske partiers kritik, der ofte vender sig imod overdragelsen af suveræniteten til EU's institutioner og kræver magten tilbage til de nationale parlamenter.

Ydermere handler bogen for lidt om populisme som teori og som forskningsfelt. Bogens undertitel er et essay, og den skal derfor ikke underlægges de samme kriterier som afhandlinger og forskningsartikler. Alligevel kommer han for let uden om den store mængde litteratur, der er skrevet om populisme, og som han stort set kun behandler i fodnoterne. Müller gør meget lidt ud af, at der allerede eksisterer en lang række populismeforskere, som anklager populister for at være despotiske modstandere af liberalt demokrati. Müller skitserer populismeforskningen som en distinktion mellem de forskere, der som Müller undersøger populisme som en trussel mod demokratiet, og dem der anser populisterne for at kvalificere demokratiet. Ved primært at tage del i den debat ignorerer han andre dele af forskningen, der med strukturalistiske eller konstruktivistiske perspektiver anskuer populisme som et element i demokratiet.

Den væsentligste udfordring for bogen er, som jeg indledningsvis problematiserede, at den ikke går dybt nok i forhold til dilemmaet mellem demokratiske idealer og de repræsentative realiteter. Müller antyder selv flere gange forbindelsen mellem populisme og det moderne demokrati og dilemmaet mellem kravet om folkets styre og repræsentationens pragmatik, som især Margaret Canovans artikel "Trust the People" fra 1999 har behandlet. Canovan argumenterede for, at populisme er en reaktion på demokratiets dobbelte bud om på den ene side at være et forløsende element og et talerør for folket og på den anden side være en styreform med repræsentative institutioner. Populisme er derfor en del af demokratiet. Ved at diskutere Canovan eller andre kunne Müller have udfordret sin egen tese og måske åbnet for en populismedefinition, der også opfatter populisme som en demokratikritisk strategi, som politikere til forskellige tider trækker på. Det havde ligeledes styrket bogen, hvis Müller havde inddraget en historisk dimension med eksempler på andre perioder og bevægelser, der udstillede gabet mellem demokratiets løfter om en bedre fremtid og det pragmatiske repræsentative system.

Derved forholder han sig ikke til de problemer, som de populistiske bevægelser adresserer i en tid, hvor velfærdsstater beskæres og flygtningestrømme vokser. Müller følger beklageligvis ikke op på sit udgangspunkt fra *Contesting Democracy*, og overgangen fra historiker til normativ politisk teoretiker har sine svagheder. I den forrige bog undersøgte han ideologier som svar på samtidens problemer og viste, at bevægelser og partier på både det yderste højre og venstre i mellemkrigstiden lykkedes med at positionere sig selv som mere demokratiske end det repræsentative liberale demokrati. I *Hvad er Populisme?* fokuserer Müller ikke på at forstå de politiske bevægelsers tiltrækningskraft. Derfor bliver hans appel til de Europæiske ledere tamt og ender med at fremstå som et forsvar for status quo og et ekko af den længsel tilbage til efterkrigstidens politiske virkelighed, som er så populært blandt visse socialdemokrater og socialliberale i disse år. Det er lidt fattigt, og Müller kunne have gået mere ind i diskussionen om indvandring, velfærdspolitik og spørgsmålet om åbne eller lukkede grænser og have præsenteret nogle politiske modspil til populisternes.

Jesper Vestermark Køber